

ВЕЧІРНИЦЯ РУДА

Nyctalus noctula (Schreber, 1774)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Рукокрилі (Chiroptera), родина — Лиликові (Vespertilionidae). Один з 6-ти видів. Один з 3-х видів роду у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Вразливий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Більша частина Європи та Азії до Пд.-Зх. Сибіру, Китаю, пн. В'єтнаму. Виявлений в Африці. В Україні — всюди.

Чисельність і причини її зміни

У місцях розмноження (лісових і лісостепових р-нах) — нечисленний, місцями звичайний вид. З кінця серпня перелітні особини масово з'являються в місцях, де влітку їх було небагато: переважно на пд. країни. Причини зміни чисельності: порушення природного середовища існування, зменшення площ та омолодження лісів, руйнування місць поселення (вирубання дуплистих дерев, модернізація старих будівель і герметизація дахових отворів), використання пестицидів у лісовому і сільському господарстві.

Особливості біології та наукове значення

Перелітний вид. Навесні з'являється в квітні-травні. Селиться в лісах, особливо листяних, з високим відсотком старих дерев, у великих парках і садах. Колонії, що можуть налічувати до тисячі особин, розташовує в дуплах дерев, за дерев'яним покриттям стін і на горищах будинків. Дальній мігрант. Відліт на зимівлю починається в кінці серпня. Зимові сховища — в дуплах дерев, на горищах і в щілинах будинків. В останні роки почастишали випадки зимівлі на території України. На полювання вилітає ще під час заходу сонця. Літає високо,

дуже швидко і маневрено, полює над кронами дерев, луками або галявинами. Здобич — двокрилі й комарі, мухи та довгоніжки, а також метелики, волохокрильці й одноденки.

Морфологічні ознаки

Хутро густе, з короткими волосками, спина і черевце рудо-коричневі. Черевце трохи світліше. Мордочка, вуха, а також літальна перетинка темні. Вуха короткі, заокруглені, з потовщеними краями. Козелок у формі грибка. Крила вузькі й довгі. Крилова перетинка доходить до п'ят. Шпора досягає 1/2 краю міжстегнової перетинки. Епілема добре розвинена, з поперечним хрящем. Довжина тіла: 60-85 мм, вуха: 15-22,5 мм, козелка: 6-8,5 мм, передпліччя: 49,5-59 мм, вага: від 17 до 42 г.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид занесено до Червоного списку МСОП, EUROBATS та II додатку до Бернської конвенції. Збереження старих листяних і мішаних лісів з дуплистими деревами, а також заплавних лісів і насаджень поблизу водойм, що використовуються видом у період міграцій. Заборона лісгосподарських робіт у місцях поселення виводкових колоній з травня до вересня. Зберігається в Канівському, Поліському і Карпатському БЗ, а також інших природоохоронних об'єктах Лісостепової та Лісної зон.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Абеленцев та ін., 1956; Крочко, 1988, 1992; Лихотоп и др., 1990; Мерзлікін, Лебідь, 1998; Полушина, 1998; Селюнина, 1998; Влащенко, 1999; Покинйчереда, 1999; Волошин, Башта, 2001; Дулицкий, 2001; Тищенко, 2001; Башта, 2004а, 2004б; Bashta, 2004, 2008; Сребродольська, Дикий, Мисюк, 2004; Влащенко, 2005; Влащенко, Влащенко, 2006; Башта, Потіш, 2007; Тищенко, Годлевська, 2008.

Автор: А.-Т. В. Башта
Фото: А.-Т. В. Башта

ВЕЧІРНИЦЯ МАЛА

Nyctalus leisleri (Kuhl, 1817)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Рукокрилі (Chiroptera), родина — Лиликові (Vespertilionidae). Один з 3-х видів роду та один з 26-ти видів родини у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні

Охоплює смугу листяних лісів Палеарктики, простягаючись від Зх. Європи до Пд.-Зх. Азії. Вид є рідкісним і спорадично поширеним на більшій частині території України. Загалом в Україні відмічено більше 50 місцезнаходжень виду.

Чисельність і причини її зміни

Є низькою. Протягом 100 років в Україні відмічено реєстрації понад 500 особин (переважно самиць). Спостерігається деяке зниження кількості знахідок (на 15–20%) протягом півстоліття. Зниження чисельності та збільшення спорадичності поселень відбулось на фоні зменшення площ лісів Лісостепу, омолодження лісостанів та змін їх порідного складу з формуванням дефіциту сприятливих дупел.

Особливості біології та наукове значення

Є лісовим дендрофільним видом, помешкання якого в Україні приурочені до широколистяних лісових і лісопаркових масивів Лісостепу та до річково-долинних лісів Степу. Полює на лісових галявинах, узліссях, ділянках лісових культур, а також над водоймами. Основу раціону складають лускокрилі (Lepidoptera), двокрилі (Diptera), рідше жуки, ручайники та сітчастокрилі. Є типо-

вим сезонним мігрантом. Розмножується раз на рік. Виводкові колонії розміщуються у дуплах листяних дерев, іноді у будівлях. У червні–липні народжується 1–2 малят. Забезпечує активну регуляцію чисельності комах-філофагів.

Морфологічні ознаки

Кажан середнього розміру. Довжина тіла — 48–68 мм, хвоста — 35–45 мм, передпліччя — 39–46,4 мм; розмах крил — 260–320 мм; маса тіла — 13–20 г.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид має охоронний статус згідно з додатками Бернської конвенції (1979, додаток II),

Боннської конвенції (1985, II), Директиви ЄС про природні помешкання і види (1992, IV), Угодою про збереження популяцій європейських кажанів (1999); Червоним списком МСОП (IUCN, 2009) — кат. LC. В ЧКУ (1994) мав охоронну категорію «рідкісний». Необхідне виявлення ключових помешкань виду з наданням лісовим чи парковим ділянкам охоронного статусу та запровадження тут моніторингових досліджень. Слід закріпити на законодавчому рівні порядок збереження масивів старовікових дуплистих дерев зі сховищами вечірниць.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Абеленцев, Попов, 1956; Дулицкий, 1979; Крочко, 1994; Загороднюк, Годлевська, 2001; Петрушенко та ін., 2002; Тищенко, 2003; Bashta, Kovalyova, 2005; Селюнина, 2008; Годлевская, Гхазали, 2008; Влащенко, 2009.

Автор: В.М. Тищенко

Фото: С.П. Гащак

ВЕЧІРНИЦЯ ВЕЛЕТЕНСЬКА

Nyctalus lasiopterus (Schreber, 1780)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Рукокрилі (Chiroptera), родина — Лиликові (Vespertilionidae). Один з 3-х видів роду та один з 26-ти видів родини у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Зникаючий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Охоплює пд.-зх. частину Палеарктики. Спорадичність поширення виду у Європі (відомо 120–130 місцезнаходжень) пов'язана з розташуванням масивів широколистяних лісів. В Україні більшість давніх знахідок приурочені до лісостепової та степової зон. Дотепер відомо не більше 20-ти місцезнаходжень. Відома єдина сучасна знахідка виду на території Чорнобильської зони відчуження (Гащак, Влащенко, 2009).

Чисельність і причини її зміни

Ймовірно є критично низькою. Протягом 100 років в Україні відмічено не більше 30 реєстрацій виду з різною інформативністю даних. Дані динаміки реєстрацій виду свідчать про триваюче зниження чисельності. Можливими причинами цього є зменшення площ стиглих та перестійних насаджень широколистяних лісів з достатньою кількістю дуплистих дерев у районах поширення виду, зниження чисельності комах певних екологічних та розмірних груп.

Особливості біології та наукове значення

Є лісовим дендрофільним видом, який пов'язаний у своєму поширенні з дубовими і дубово-грабовими лісами. Населяє ділянки рідколісь високостовбурних стиглих та перестійних насаджень з достатньою кількістю

дупел. Крім дупел в якості сховищ зрідка використовує горища та інші частини будівель. Є типовим мігрантом. Розмножується раз на рік. Різновидові виводкові колонії розміщуються у дуплах старих дерев, іноді у будівлях. У червні народжується 1-2 малят.

Морфологічні ознаки

Є найбільшим європейським видом кажанів. Довжинатіла—84–104мм, хвоста—55–65мм, передпліччя — 63–69 мм; розмах крил — 410–460 мм; маса тіла — 41–76 г.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид має охоронний статус згідно з додатками Бернської конвенції (1979, додаток II),

Боннської конвенції (1985, II), Директиви ЄС про природні помешкання і види (1992, IV), Угодою про збереження популяцій європейських кажанів (1999); Червоним списком МСОП (IUCN, 2009) — кат. NT. В ЧКУ (1994) мав охоронну категорію — «рідкісний». Необхідне виявлення ключових помешкань виду з наданням лісовим чи парковим ділянкам охоронного статусу. Слід посилити контроль щодо залишення дуплистих дерев під час лісгосподарських робіт. Невідкладним заходом є розробка і реалізація Національного Плану дій щодо збереження виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомо, що умови неволі переносять непогано.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Лисецкий, Куниченко, 1952; Абіленцев, Попов, 1956; Крочко, 1994; Загороднюк, Годлевська, 2001; Дулицкий, Коваленко, 2003; Селюнина, 2008; особисте повідомлення: Гащак, Влащенко, Гукасова.

Автор: В.М. Тищенко
Фото: С.В. Газарян

НЕТОПИР ЗВИЧАЙНИЙ

Pipistrellus pipistrellus (Schreber, 1774)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Рукокрилі (Chiroptera), родина — Лиликові (Vespertilionidae). Один з 30-ти видів. Один з 4-х видів роду у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Вразливий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Європа від пд. до близько 61° пн. ш., деякі райони пд.-зх. Азії та пн. Африки. В Україні — всюди.

Чисельність і причини її зміни

Звичайний на Закарпатті, нечисленний на Поліссі та в Лісостепу, Рідкісний на Поділлі, у поясі листяних лісів Карпат і Криму. У степовій частині країни — дуже рідкісний у виводковий період і звичайний — під час міграцій. Причинами змін чисельності є трансформація кормодобувних біотопів (фрагментація середовища існування) і місць поселення (вирубування дуплистих дерев, модернізація старих будівель), збіднення кормової бази внаслідок використання пестицидів, чинник непокою виводкових колоній.

Особливості біології та наукове значення

Перелітний вид. З'являється в березні — на початку квітня. Селиться в населених пунктах і прилеглих ділянках, у парках і лісах. Виводкові колонії (20–250, рідко — до 500 самок) — у будинках (у щілинах, на горищах, під дахом), дуплах зі щільним льотком, розколинах стовбура, під корою дерев, у тріщинах скель. Дальній мігрант. Пбернація триває від середини листопада до березня — початку квітня. Зимує в печерах, розколинах скель, підвалах. В Україні зимовища виявлені в Криму і на Закарпатті (в щілинах будівель). Вилітає рано, відразу після заходу сонця. Полює як на відкритих ділянках, так і в кронах дерев, уздовж

лінійних структур: краю лісу чи великих галявин, лісових доріг, берегів водойм, а також навколо поодиноких дерев і під вуличними ліхтарями. Живиться комахами.

Морфологічні ознаки

Хутро на спині темнокоричневе, іноді з червонуватим або золотистим відтінком. Черевце світліше. Літальна перетинка темна. Вуха темні, заокруглені, лише трохи довші, ніж ширші. Козелок витягнутий, з округлою верхівкою. Великий палець коротший, ніж ширина зап'ястка, виміряна на складеному крилі. П'ятий палець кисті довжиною близько 40 мм. Нижня третина спинного боку міжстегнової перетинки вкрита шерстю, натомість уздовж нижньої частини гомілки — оголена. Друга фаланга 3-го пальця

крила довша, ніж третя. Довжина тіла: 32–49 мм, вуха: 7–13 мм, козелка: 4–5,5 мм, передпліччя: 26–34 мм, вага: від 3 до 9,2 г.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид занесено до Червоного списку МСОП, EUROBATS та III додатку до Бернської конвенції. Для охорони популяцій важливим є збереження старих лісів з дуплистими деревами і лінійних структур (лісосмуг, насаджень уздовж дороги, лісових доріг) між місцями поселення та полювання, заборона господарських робіт у місцях поселення виводкових колоній з травня до вересня. Охороняється на території всіх об'єктів природно-заповідного фонду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Абеленцев та ін., 1956; Крочко, 1967, 1992; Волошин, Башта, 2001; Дулицький, 2001; Загороднюк, 2001; Загороднюк, Петрушенко, Пилипенко, 2002; Негода, 2002; Башта, 2004а, 2004б; Bashta, 2004; Башта, Потіш, 2007.

Автор: А.-Т. В. Башта
Фото: А.-Т. В. Башта

